

Dirk de V.

De lastigste gedetineerde van Nederland



rechtbanktekening: Annet Zuurveen

Als Dirk de V. op 15 januari 1950 wordt geboren in Amsterdam, is dat het begin van een dramatisch leven. Zo kun je dat best zeggen. Het grootste deel van dat leven slijt hij in gevangenissen, in isoleercellen en klinieken. Lange tijd geldt De V. als de meest lastige gedetineerde van Nederland. Een tijdbom. Waar hij komt, daar stijgt het ziekteverzuim. En dus wordt hij voortdurend overgeplaatst. Door een nog altijd onbegrijpelijk besluit, mag hij van de een op de andere dag de zwaarst beveiligde gevangenis van het land verlaten. En dan gaat het echt fout:

hij vermoordt zomaar iemand. Tegen zijn rechters: ‘In de bajes heb je nog de illusie vrij te komen. Maar als je vrij bent, wat heb je dan?’

Door Rob Zijlstra

Het leek op een routineklusje. Bij de afslag Assen–Noord, op de A28, is een rode Opel Kadett in de berm tegen een paal gereden. De inzittenden worden een kilometer verderop aangehouden. Omdat ze de plaats van het ongeluk hebben verlaten, moeten ze mee naar het bureau. Ze hebben gedronken en zitten onder het bloed. Het kenteken van de auto wordt nagetrokken en staat op naam van een man uit Groningen. De Drentse politie belt ’s avonds om half elf met collega’s in Groningen met het verzoek een bezoekje aan de eigenaar van de auto te brengen. Misschien dat het voertuig is gestolen, dan hebben ze goed nieuws voor de Groninger.

Tegen elf uur die avond – het is zaterdag 16 oktober 1999 – rijden twee politiemensen naar de Bunnemaheerd in de Groninger stadwijk Beijum. Het wordt geen routineklusje. De agenten zien bloedsporen bij de stoep voor de woning. Door het raampje in de voordeur zien ze ook bloed in de hal en op de trap die uitkomt in de hal. Ze tikken een ruitje in om de voordeur te kunnen openen en gaan naar binnen.

De eigenaar van de auto vinden ze op de bovenverdieping. In het proces verbaal schrijven de agenten: ‘Het lichaam van het slachtoffer lag in een grote plas bloed, terwijl er diverse steek- en snijwonden zichtbaar waren in de buik- en borststreek alsmede op het hoofd.’ Dit is zakelijk weergegeven. Wat de agenten werkelijk zien, tart alle beschrijvingen. Naast het ernstig toegenomen lichaam ligt een mobiele telefoon.

Het gebeurt maar zelden dat daders van een moord al zijn aangehouden, terwijl de moord zelf nog moet worden ontdekt.

Het slachtoffer is de 27-jarige Tjirk van Wijk, een licht autistische man die nog niet zo heel lang zelfstandig woonde. Hij werkte bij de sociale werkvoorziening van de gemeente Groningen. Zijn passie is muziek, hij speelt gitaar in een gospelband. Buurtbewoners zagen hem wel eens aan zijn auto sleutelen, maar kennen hem verder niet.

Tjirk van Wijk is een willekeurig slachtoffer. Die zaterdagavond, hij was net thuis, wordt bij hem aangebeld en hij doet de deur open. Een man vraagt of hij iets overheeft voor het Leger des Heils.

Als Tjirk zegt dat hij wel wat wil geven, wordt hij vastgepakt en hardhandig naar binnen geduwd.

De man vraagt of hij alleen is. Tjirk smeekt hem te laten leven. Het sectierapport vermeldt een groot aantal (‘talrijke’) messteken en snijletsel. De dood is zonder meer door massaal bloedverlies ingetreden, stelt de patholoog vast.

De twee mannen die bij de afslag Assen–Noord in de berm tegen een paal reden, met de rode Opel Kadett van Tjirk van Wijk, zijn de 44-jarige Henk H. en de 49-jarige Dirk de V. uit Assen.

Op het politiebureau in Assen vertelt Henk H. direct wat er in de woning is gebeurd. Hij was, nadat Dirk de bewoner naar binnen had geduwd, de woonkamer in gelopen,

had de gordijnen dichtgedaan, de deur op het nachtslot gedraaid en toen had hij een gitaar gepakt waar hij op was gaan spelen. Hij had Dirk 'ik maak hem af' horen schreeuwen en toen had hij gezegd dat hij dat niet kon maken. Dirk zou toen geroepen hebben dat hij zich er niet mee moest bemoeien, dat hij al twintig jaar in de bajes had gezeten en dat het hem daar goed was bevallen. Henk had de soep die op het fornuis had gestaan opgewarmd en hij had in de gang autosleutels zien hangen. Niet lang daarna waren ze weggegaan, met de auto van de bewoner, richting Assen. Dirk had nog langs de Chinees gewild, maar daar had Henk, zo vertelt hij, even geen trek in.

Dirk de V. zegt op het politiebureau in Assen die avond niets. Het proces verbaal: 'Dat was gezien zijn gemoedstoestand (recalcitrant) niet mogelijk.'

Het nieuws van het 'verkeersongeluk in Assen dat leidde naar een moord in Groningen' wordt op maandag wereldkundig gemaakt via de regionale pers. Het is akelig nieuws dat, als het ook in de rest van het land doorsijpelt, bij diverse mensen moet hebben geleid tot de schrik van hun leven.

Bij tenminste drie rechters uit Amsterdam.
Bij een psychotherapeut.
In tbs-klinieken.
Bij justitie.

En ook bij een aantal inwoners van Groningen. Ze bellen en vragen of wij van de krant wel weten wie Dirk de V. is?

Het is de man die in 1985 in een buurtkroeg in Groningen zomaar iemand met een mes in de rug stak. In een krantenbericht over de rechtszaak wordt De V. geciteerd. Hij zegt dat hij zichzelf meestal goed in de hand heeft. 'Behalve als ik drank op heb.' Dat hij in het café iemand had neergestoken, noemde hij 'belachelijk'. Hij zegt ook dat hij erg is geschrokken van wat hij heeft gedaan. En dat hij hulp zal zoeken.

Dirk de V. groeit op met drank en geweld. Als hij 6 jaar is, snijdt zijn vader een van zijn pezen door met een bierfles. Als hij 21 jaar is, schiet diezelfde vader een pistool op hem leeg: vier kogel doorboren zijn borst; een kogel treft het hoofd. Dirk overleeft. Zijn vader wordt niet bestraft; hij zou hebben gehandeld uit noodweer.

De officier van justitie meldt dat de verdachte sinds 1968 een strafblad heeft en toen hij 26 jaar was een tbr-maatregel kreeg opgelegd wegens doodslag. In 1982 mocht hij de kliniek verlaten. Voor de steekpartij in het buurtcafé eist het openbaar ministerie 21 maanden celstraf voor een poging tot doodslag. Hij krijgt er zeven.

Twee jaar na dit vonnis staat hij opnieuw voor de rechters. In een kwade en drankzuchtige bui probeerde Dirk de V., die dan werkt als glazenwasser, een bezoeker van een café te wurgen. Tegen de rechters zegt hij dat hij het niet kwaad had bedoeld. Na het incident had hij de man zelfs een drankje aangeboden. Hij zegt dat hij Groningen wil verlaten en zich in zijn geboortestad Amsterdam te vestigen. Daar wil hij zich ook wel onder behandeling stellen. De rechtbank veroordeelt hem tot anderhalf jaar celstraf.

Hij zit zijn straf uit en keert, zonder behandeling, terug in de samenleving, in Amsterdam zoals hij al had aangekondigd. In korte tijd maakt hij zich schuldig aan een reeks geweldsdelicten. In 1991 probeert hij twee mannen te vermoorden. De

rechtbank in Amsterdam veroordeelt hem in het jaar daarop tot acht jaar gevangenisstraf. De rechters schrijven in het vonnis dat Dirk de V. een gevaar is voor iedereen.

In de gevangenis is hij nauwelijks te handhaven. Waar Dirk komt, daar stijgt het ziekteverzuim, zal later worden gezegd. Ten einde raad stuurt justitie hem als niet tbs'er naar de dr. S. van Mesdagkliniek in Groningen. Daar lijkt hij redelijk te gedijen. Het gaat zelfs zo goed dat de man die als een gevaar voor iedereen wordt beschouwd, op 2 december 1996 op proefverlof mag.

Nu kun je veel van Dirk de V. vinden, consequent is hij wel. Want op die verlofdag reist hij van Groningen naar Amsterdam en pleegt daar een gewelddadige overval op café De Stopera. Hij maakt 500 gulden buit. Na zijn aanhouding stellen deskundigen vast de man lijdt aan een zeer ernstige persoonlijkheidsstoornis. Verpleging in een tbs-kliniek is het enige dat rest, concludeert de rechtbank van Amsterdam in het vonnis van 26 maart 1997.

Het vonnis leidt tot grote problemen in tbs-land. De V. blijft onhandelbaar en er is geen kliniek die hem wil opnemen en behandelen. Ten einde raad wordt hij als tbs'er opgesloten in de Extra Beveiligde Instelling (EBI) in Vught. Dat is het sluitstuk van het Nederlandse strafsysteem. In deze gevangenis is niets gericht op terugkeer in de samenleving. Hier geldt slechts: beveiliging van de samenleving.

De opsluiting in de EBI mag dan in strijd zijn met het vonnis van de rechtbank, het probleem met de man die niet te behandelen en niet te handhaven is, lijkt voor even te zijn opgelost. Het probleem wordt veilig opgesloten, verstopt in een oude bunker op het terrein van het voormalige kamp Vught.

Maar dan gebeurt er iets merkwaardigs.

Op 9 juli 1998 is er een zogenaamd meerpartijenoverleg over het probleemgeval Dirk de V. Het ministerie van justitie is een van de partijen. Vastgesteld wordt dat een dwangbehandeling als onmogelijk moet worden beschouwd. Er is nog een mogelijkheid: resocialisatie: Dirk de V. moet onder begeleiding terugkeren in de samenleving. Het Meijers Instituut (onderdeel van het ministerie van justitie) verzoekt op 16 april 1999 aan tbs-kliniek Veldzicht de resocialisatie te begeleiden. Er wordt een plan opgesteld.

Maar twee maanden later – op 22 juni 1999 – meldt Veldzicht geen heil te zien in het plan. De directie van Veldzicht schrijft letterlijk 'de logica van het plan volstrekt niet te kunnen volgen'. Uitvoering van het plan is volgens Veldzicht niet alleen 'onverantwoord', maar ook 'schier onmogelijk' en 'een duistere sprong uit onmacht'.

Zes dagen nadat de brief van Veldzicht is verzonden aan het Meijers Instituut moet de rechtbank van Amsterdam een besluit nemen om de tbs van Dirk de V. al dan niet te verlengen. Op die dag, op 28 juni, krijgen de rechters van de deskundigen te horen dat behandeling zinloos is gebleken. De V. verkeert in een voortdurende staat van verwarring. Hij is niet te handhaven en behandelmoe. Maar ook schrijven de deskundigen dat 'delictgevaar niet onmiddellijk en dreigend aanwezig is'. De brief van Veldzicht blijft tijdens de verlengingszitting onbesproken.

Twee weken later gebeurt 'wat achteraf nooit had mogen gebeuren'. De rechters besluiten de tbs met een jaar te verlengen, maar heffen de dwangverpleging op. Het plan dat 'onverantwoord', 'schier onmogelijk' en een 'duisteren sprong uit onmacht' is moet op last van de rechtbank worden uitgevoerd.

Het betekent dat Dirk de V. vrij man is. Hij moet zich wel houden aan een aantal voorwaarden in 'het belang van de veiligheid van anderen dan wel de algemene veiligheid van personen en goederen'. Hij mag geen alcohol en drugs gebruiken, geen nieuwe strafbare feiten plegen en hij mag Nederland niet verlaten. Overtreding van een van deze voorwaarden betekent een enkeltje EBI. Het CAD in Assen wordt belast met het toezicht op de naleving van de voorwaarden. Een voormalig behandelaar uit de Van Mesdagkliniek, psychiater Noltes wordt door het CAD gevraagd De V. te begeleiden. Noltes en De V. kennen elkaar.

Het is vrijwel zeker dat de Amsterdamse rechtbank de brief van Veldzicht nooit heeft gekregen. Het stuk is ergens blijven hangen bij het ministerie van justitie. De Groninger advocaat Gerard Breuker – hij stond De V. in die tijd bij – meent dat de brief bewust is achtergehouden. Het was voor justitie de enige mogelijkheid om van De V. af te komen.

Na berichtgeving hierover in Nieuwsblad van het Noorden stelt Boris Dittrich (D66) Kamervragen aan minister van justitie Benk Korthals. De minister zal later aan de Kamer antwoorden dat 'het niet mogelijk is één organisatie aan te wijzen die verantwoordelijk kan worden gehouden voor de gemaakte fouten die indirect leidden tot de dood van Tjirk van Wijk'.

Op 12 juli 1999 om 11.00 uur verlaat Dirk de V. de EBI in Vught. Het is niet eerder voorgekomen dat een gedetineerde van de een op de andere dag vanuit de EBI op straat wordt gezet.

Hij is dan 49 jaar. De helft van zijn leven tot dan toe heeft hij in gevangenschap doorgebracht, vaak in afzondering, in isoleercellen. Klinieken weten zich geen raad en zijn hem liever kwijt dan rijk. En deze man krijgt in een voortdurende staat van verwarring een treinkaartje en reist op die 12^e juli van Vught naar Assen.

Later, tijdens de behandeling van de rechtszaak voor de rechtbank in Groningen, zal hij over zijn vrijlating zeggen: 'Dat is een maffe zet geweest'.

Hij zegt, met de zeven bewakers om zich heen: 'Mijn vrijheid was een ongelijke strijd. Na acht jaar cel was ik ineens vrij. Even was ik blij, maar dat gevoel verdween snel. Daar zat, ik een leeg huis in Assen. Ik wilde m'n best doen. Ik heb mijn huis ingericht. Maar ik was eenzaam, voelde, dit is geen leven. De tralies zaten nog in mijn kop. In de bajes heb je nog de illusie vrij te komen. Maar als je vrij bent, wat heb je dan? Om het rotgevoel kwijt te raken, ging ik drinken en drugs gebruiken.'

De Drentse hoofdstad mag dan doorgaan voor de veiligste stad van het land, er is drugs in overvloed. Ook voor Dirk de V. Begeleider Noltes regelt dat hij wordt opgenomen- in strijd met de voorwaarden - in het methadonprogramma. Dirk schaft wapens aan, waaronder een pistool waarmee hij een drugsdealer die hem zou hebben belazerd te grazen willen nemen. Noltes neemt dit wapen in beslag, maar meldt dit niet. In zijn woning aan de Kanaalstraat drogeert hij een vrouw wiens

haren hij afsnijdt. Begeleider Noltes brengt haar, vrijwel geheel naakt – met spoed naar het politiebureau.

Noltes zal later zeggen dat hij niets kon melden omdat hij als psychotherapeut een geheimhoudingsplicht heeft. Ook zegt hij de voorvallen niet te hebben gemeld omdat hij de vertrouwensrelatie met zijn patiënt niet wilde schaden.

Het CAD in Assen doet wel iets. Op 11 oktober 1999 wordt een tussenrapport opgesteld waarin staat dat het goed gaat met De V. in Assen. Tijdens de rechtszaak zal De V. hierover zeggen: 'Ze wisten dat het slecht met me ging, ze wisten dat ik dronk, dat ik zwaar aan de coke was en dat ik een wapen had. Toch schreven ze een prachtig rapport . Het waren pure leugens.' Noltes noemt hij een slapjanus.

Het wordt zaterdag 16 oktober 1999. Het is vroeg in de ochtend. Dirk pint 800 gulden en koopt twee zakflacons whisky. Daarna haalt hij Henk H. op. Hij heeft niet zoveel met Henk., maar ziet hem als een handige gids in de voor hem vreemde stad Assen. Henk, een drinker zonder vaste woonplek, waant zich veilig in de buurt van zijn beresterke nieuwe vriend. Ze gebruiken die ochtend cocaïne en Dirk scheert op verzoek van Henk diens kop kaal. Dan zegt Dirk dat hij een wapen nodig heeft. Henk weet raad, hij kent ene Walter die in Groningen woont en wapens verkoopt. Hij weet ook waar Walter woont, in de stadswijk Beijum.

Kort voordat ze buslijn 51 naar Groningen pakken, kopen ze bij Gall&Gall een fles Glenn Classis whisky . De verkoper ontdekt later dat er rond het tijdstip dat de twee in zijn winkel waren, er een fles whisky van het merk Teacher is gestolen.

Tegen half vijf arriveren de twee mannen in de binnenstad van Groningen. Via de Herestraat lopen ze richting de Grote Markt. Halverwege, bij cd-shop Van Leest, kopen ze twee cd's: Flashpoint van de Rolling Stones en Together Alone van Anouk. De kassabon vermeldt het tijdstip van betaling: 16:49 uur. In de winkel vallen ze op omdat ze luidruchtig zijn. Op de Grote Markt bezoeken ze De Drie Gezusters waar ze whisky bestellen.

Om vijf minuten over zes stappen nemen ze buslijn 6 naar de wijk Beijum. Ze zijn vervelend tegen medepassagiers en agressief tegen de chauffeur. Dirk de V. slaat met een whiskyglas op het stempeltafeltje. Een taxichauffeur ziet dat en waarschuwt twee collega's. Als de bus met twintig minuten vertraging eindelijk vertrekt, volgen de drie taxichauffeurs. Maar bij het binnenrijden van Beijum moeten chauffeurs afhaken omdat de bus door een busluis rijdt.

In de wijk stappen de twee mannen uit. Getuigen zullen verklaren dat ze stomdronken zijn. Ze krijgen ook direct ruzie. Bij het bushokje valt Dirk de V. een meisje lastig. Als een jongen daar wat van zegt, krijgt die een klap in het gezicht.

Het is dan ongeveer zeven uur en de twee mannen lopen, lurkend aan de fles whisky, door de woonwijk, op zoek naar het adres van wapenleverancier Walter. Het is een wijk waar alle straten en woning op elkaar lijken. Henk is ineens niet meer zo zeker van het woonadres van Walter, waardoor Dirk geïrriteerd raakt. Ze krijgen opnieuw ruzie, nu met drie mannen die in een tuin een schutting aan het plaatsen zijn. Er vallen woorden, gevolgd door een kort handgemeen als Henk een

accuboormachine meeneemt. Henk gooit met een steen een ruit in van de woning. De bewoonster belt de politie. De meldkamer registreert dit telefoontje: 19.08 uur.

Ze lopen verder, maar zijn nu bang dat in verband met dit laatste incident dat de politie komt. Dirk besluit dat ze eventjes van de straat moeten. Ze bellen aan bij een willekeurige woning en vragen aan de man die de opendoet of hij iets wil geven voor het Leger des Heils.

Een paar uur later legt Henk H. op het politiebureau een gedetailleerde verklaring af. Dat terwijl Dirk 'met die jongen bezig was' hij een gitaar pakte en daarop begon te spelen. Dat hij spelend de trap was opgelopen en zag hoe Dirk met een mes hakkende, stekende en snijdende bewegingen maakte terwijl hij op 'die jongen' zat. En dat Dirk hem toen de opdracht gaf ook te steken. En dat hij dat toen ook had gedaan, vier keer in de buik, eenmaal in de bovenarm. Omdat hij bang was dat Dirk hem anders ook zou vermoorden. Later, op weg naar Assen, had hij het mes uit de auto moeten gooien.

Dirk de V. legt vier dagen later, op 20 oktober rond tien uur 's avonds, een bekentenis af. Hij zegt boos te zijn op zijn hulpverleners, op de geitenwollensokken figuren en op de mensen van tbs-land. Dat hij 5000 gulden had willen lenen om een auto te kopen zodat hij zijn oude beroep van glazenwasser weer kon oppakken. Hij vertelt hoe zijn vader vroeger achter hem aanzat met een mes. Zegt dat hij vreselijk baalt nu hij weet dat het slachtoffer een autistische jongen was. Dat het de bedoeling was even van de straat te zijn en dat die jongen hem ineens aanviel. Dat het vooral Henk was die had gestoken. Dat hij die dag niet op pad was gegaan om rottigheid uit te halen. En dat hij gewoon gestraft wil worden.

Het strafproces dat zal volgen krijgt een al even bizar verloop als de gebeurtenissen die aan deze moordzaak vooraf zijn gegaan.

In de aanloop tot het strafproces wisselt Dirk de V. een paar keer van advocaat, wat herhaaldelijk leidt tot uitstel van de rechtszaak. Hij geeft ook aan dat hij zijn proces niet wil bijwonen. Uiteindelijk zit hij er toch, in zittingszaal 14 van de Groninger rechtbank. Justitie meldt dat Dirk de V. inmiddels niet alleen de meest lastige, maar ook de meest gewelddadige gedetineerde van het land is. Met een zwaar beveiligd transport - grote auto's met geblindeerde ramen en de sirenes aan - wordt hij door de binnenstad van Groningen naar de rechtbank gereden.

De spanning die er in de volle rechtszaal hangt, is enorm. De nabestaanden van Tjirk van Wijk zitten achter glas, ze dragen T-shirts met een fotoportret van Tjirk. Even na elf uur komt Dirk de V. de rechtszaal binnen. Traag loopt hij naar de stoel waar hij op moet gaan zitten. Spijkerbroek, gympies, zwart jasje, vlassig baardje, kalend hoofd, norske blik. Hij wordt omringd door zeven al even imposant uitziende bewakers.

Dirk de V. vertelt in alle kalmte aan de voorzitter van de rechtbank, rechter Frank Wieland, dat hij onschuldig is, dat hij 'die jongen' slechts eenmaal in de bovenarm heeft gestoken. Niet hij, maar Henk H. heeft de fatale steken toegebracht. Officier van justitie Marina Weel noemt Dirk de V. een bovengemiddeld intelligente man, terwijl ze Henk H. als een zwakbegaafde first-offender typeert.

Weel zegt dat Dirk de V. in 1976 een man op brute wijze om het leven heeft gebracht en sindsdien nog vier mensen ernstig heeft verwond. Ze zegt dat een (derde) tbs-behandeling geen zin heeft, omdat dat toch niet helpt.

De officier voegt daar een opmerkelijke zin aan toe. Ze zegt: 'Het onvermogen en de daaraan gekoppelde onwil van de tbs-klinieken in Nederland om De V. te behandelen, staan een dwangverpleging in de weg.' De officier van justitie eist een levenslange gevangenisstraf.

Ze zegt: 'Uitgesloten moet worden dat verdachte ooit weer in de samenleving terugkeert.'

De V. reageert: 'De doodstraf is humaner.'

En even later: 'Er moet een mogelijkheid zijn mij te behandelen. Wanneer het toch een levenslange gevangenisstraf wordt, dan wil ik euthanasie. Dan heeft het leven voor mij geen zin meer.'

De rechtbank, twee weken later, zegt dat de Nederlandse samenleving ernstig is geschokt door het vergrijp, waardoor een volstrekt willekeurig slachtoffer het leven liet. Dirk de V. wordt veroordeeld tot 14 jaar celstraf en tbs met dwangverpleging. Geen moord, maar doodslag. Niet de maximale, maar de maximaal haalbare straf. Het openbaar ministerie gaat ondanks het grote verschil tussen eis en uitspraak niet in hoger beroep. Omdat, zo heet het, justitie zich kan vinden in de motivering van de rechtbank.

Zo er zelden verdachten worden aangehouden, terwijl de moord nog moet worden ontdekt, er nog nooit eerder iemand van de een op de andere dag de EBI in Vught mocht verlaten, zo werd niet eerder voor de derde maal de maatregel tbs aan een persoon opgelegd.

Henk H. is twee maanden eerder al veroordeeld door de Groninger rechtbank. Dat hij, de zwakbegaafde first-offender, de fatale steken heeft toegebracht, gelooft de officier van justitie niet.

Wel dat Henk H. zijn aandeel heeft gehad in de moord. In de plas bloed rond het lichaam van Tjirk is zijn schoenspoor aangetroffen. Dat Henk stak uit angst voor Dirk de V. behoort thuis in het rijk der fabelen, had de officier van justitie gezegd. Ze zegt: 'Tjirk van Wijk is vermoord door twee personen.'

Door Dirk de V. en door de zwakbegaafde Henk H., een man die schuld- en schaamtegevoelens niet blijkt te kennen.' De eis luidt 12 jaar gevangenisstraf. De rechtbank vonnist conform.

Henk H. gaat wel in hoger beroep. Advocaat Greetje van der Zee betoogt dat Henk niet alleen zwakbegaafd, maar ook mateloos naïef en een meeloper is. Maar bovenal stelt ze dat Henk H. niet veroordeeld kan worden voor moord omdat het slachtoffer zeer waarschijnlijk al was overleden op het moment dat Henk van Dirk de opdracht kreeg ook te steken. Het verweer komt er kort gezegd op neer dat je niet iemand kunt vermoorden die al dood is.

Tot verbijstering van de nabestaanden wordt Henk H. door het gerechtshof in Leeuwarden vrijgesproken. Hij mag het statige Friese paleis van justitie door de zware houten deuren verlaten, door diezelfde deuren waar de nabestaanden van Tjirk van Wijk die ochtend zijn binnengekomen. Niet alleen de familie van Tjirk is vol ongeloof, ook Henk H. zelf snapt er niks van. Den Haag ook niet. Er worden opnieuw in deze zaak vragen gesteld in de Tweede Kamer.

Rechter Frank Wieland, die Henk H. in Groningen tot 12 jaar had veroordeeld, reageert op het arrest van het hof. Hij zegt zich voor te kunnen stellen dat de vrijspraak zeer onbevredigend is voor de samenleving. Maar dat zuivere rechtspraak, een juiste toepassing van het recht, de hoogste bevrediging geeft. Het openbaar ministerie noemt de vrijspraak wrang. Maar zegt ook dat 'we ons moeten realiseren dat het niet mogelijk is al het ongewenste menselijke handelen in strafbepalingen te vatten'.

De persraadsheer van het gerechtshof hof in Leeuwarden: 'Soms zijn dingen laakbaar, maar niet strafbaar. Maar eerlijk gezegd, weet ik ook niet hoe ik dit kan uitleggen'.

De zwakbegaafde Henk H. dient een schadeclaim in voor de 450 dagen die hij 'ten onrechte' heeft gezeten. Zo'n 70.000 gulden.

Justitie legt zich niet meer bij de vrijspraak en alles en iedereen die binnen justitie op dit punt iets te melden heeft, wordt geraadpleegd. Dat leidt tot het instellen van cassatie. Het openbaar ministerie meent dat het recht verkeerd is toegepast. Volgens het openbaar ministerie is de vraag of Tjirk op het moment dat Henk H. stak al dood was, niet van belang. Gekeken moet worden naar zijn gedragingen en dan kan het niet anders dan dat ze het samen hebben gedaan.

Op 28 mei 2002 doet de Hoge Raad uitspraak: het arrest – de vrijspraak van Henk H. – wordt vernietigd. Het gerechtshof in Arnhem krijgt de taak de zaak opnieuw te bekijken. De Hoge Raad stelt anders dan het hof in Leeuwarden dat in deze zaak sprake is van 'samen uit, samen thuis.' Dat je niet iemand kunt vermoorden die al dood is, is volgens de Hoge Raad een te beperkte uitleg.

Als vrij man wandelt Henk H. op 6 augustus 2002 het paleis van justitie in Arnhem binnen. Boven op de eerste etage, zien de nabestaanden van Tjirk van Wijk hem de grote hal binnenkomen. Hij is na de vrijspraak van het hof in Leeuwarden in de Friese hoofdstad blijven wonen. Eens in de drie weken heeft hij een gesprek met een maatschappelijk werker van de reclassering. Hoe hij zijn dagen doorbrengt, zal tijdens de zitting niet duidelijk worden.

Henk H. is ook geen spreker. Gedurende de drie uur die de zitting duurt, kijkt hij zwijgend voor zich uit. Rechter Van Ditzhuijzen vraagt of hij nog wel eens terugdenkt aan die gruwelijke avond. Henk H. mompelt: 'Jawel.' En voelt u zich schuldig? 'Kweetniet.' Waarom hij destijds in hoger beroep is gegaan? Omdat mijn advocaat dat zei. De raadsheren houden hem een passage voor uit het rapport van het Pieter Baancentrum. Daarin staat dat Henk H. een uitgesproken tegenstander is van zinloos geweld. Justitie: 'Wrang. Terwijl iets zinlozer dan de moord op Tjirk van Wijk niet bestaat.' Henk H., , op zijn meest spraakzame moment: 'Dat klopt. Ik het er natuurlijk spijt van.'

De advocaat-generaal eist opnieuw 12 jaar celstraf en verzoekt het hof om Henk H. – die de eis onbewogen aanhoort – in de rechtszaal aan te houden. Het hof wijst dat verzoek af. Maar twee weken later krijgt Henk H. opnieuw 12 jaar celstraf opgelegd. Een dag na deze uitspraak wordt hij in Leeuwarden aangehouden.

Ruim een jaar later gaan van die 12 maanden twee maanden celstraf af, op last van een uitspraak van de Hoge Raad. Dit is omdat Henk H. meer dan een jaar in onzekerheid heeft moeten wachten op de behandeling in Arnhem. De redelijke

termijn van acht maanden is overschreden. Het is te druk bij het hof. Met de (symbolische) strafvermindering wordt uiting gegeven aan het ongenoegen over de trage afhandeling. Voor de zoveelste keer worden in deze zaak Kamervragen gesteld. De minister van justitie, Donner inmiddels, tikt het Arnhemse hof op de vingers.

De nabestaanden van Tjirk van Wijk voerden nog een andere strijd: zij stelden de Staat der Nederlanden, het CAD in Drenthe en psychotherapeut Noltes aansprakelijk. Er waren rechtszaken nodig om de nabestaanden inzage te geven in het strafdossier. Formeel heette het dat de nabestaanden geen betrokkenen waren. De zus en de zwager van Tjirk, Mans en Lena Kerstholt, namen daar geen genoegen mee. Ze slaagden erin diverse keren met minister Donner van justitie aan tafel te zitten. Zij wilden erkenning, ze wilden dat de Nederlandse overheid zou toegeven dat er fouten waren gemaakt, dat Dirk de V. nooit op vrije voeten had mogen komen. En dat het CAD in Drenthe en begeleider Noltes ernstig tekort waren geschoten.

Tot twee keer toe probeerde justitie de zaak te schikken. De nabestaanden zouden dan geld krijgen, maar geen erkenning voor de gemaakte fouten. Het erkennen van aansprakelijkheid zou verstrekkende consequenties kunnen hebben. Slachtoffers en nabestaanden van de rampen in Enschede en Volendam zouden dan de staat als mededader voor de rechter kunnen slepen.

Het komt uiteindelijk wel tot een schikking met een daarbij behorende zwijgplicht. Minister Donner schrijft in een brief aan de nabestaanden: 'Er is sprake geweest van een samenstel van beslissingen en omstandigheden dat zeer ongelukkig kan worden genoemd.' Wat er is gebeurd, had achteraf nooit had mogen gebeuren', stelt de minister, maar hij benadrukt dat de betaling niet opgevat mag worden als een schuldbekentenis.

De psychotherapeut Noltes weigert te schikken. De rechtbank in Assen had zijn zwijgen – het niet melden van de overtredingen van Dirk de V. als onrechtmatig bestempeld. Maar in hoger beroep krijgt Noltes zijn gelijk. Niet hij, maar het CAD Drenthe was de wettelijke toezichthouder. In 2005 komt ook het CAD Drenthe de nabestaanden tegemoet.

De nabestaanden krijgen smartengeld (10.000 euro) en alle kosten gecompenseerd die ze hebben moeten maken in de civiele procedures. Advocaat Liesbeth Poortman die de familie bijstond, zegt dat het voor het eerst is dat de overheid smartengeld uitkeert, terwijl ze daar strikt juridisch gezien geen recht op hebben.

Maar er is meer. Met hun acties en vooral de vasthoudendheid weten de nabestaanden een aantal zaken op de politieke agenda in Den Haag te krijgen als het gaat om de positie van slachtoffers en nabestaanden in het strafrecht. Er wordt voor het eerst gesproken over gefinancierde rechtsbijstand voor slachtoffers van ernstige geweldsmisdrijven en nabestaanden. Op de agenda komt voor het eerst ook het spreekrecht voor slachtoffers tijdens een rechtszaak, een recht dat inmiddels is ingevoerd. Het is een schrale troost voor het verdriet van de nabestaanden.

Eenmaal spreek ik Dirk de V. zelf. Een paar maanden na zijn veroordeling wordt hij van de EBI in Vught overgeplaatst naar de extra beveiligde afdeling in de Bijlmerbajes. De reden is dat het personeel in de EBI even moet worden ontlast. De V. valt onder het EBR-regime: het extreem beheersrisico. De V. zit vrijwel permanent in volledige afzondering en noemt zijn detente onmenselijk zwaar. In april 2001 gaat hij in hongerstaking. Ik spreek hem per de telefoon op het kantoor van zijn advocaat. Met luidde en dwingende stem dicteert hij zijn drie eisen: hij wil het recht hebben bezoek te ontvangen, hij wil af van het meest strenge regime en hij wil dat er een einde komt aan de onaangekondigde controles aan zijn lichaam die hij vernederend noemt. Ik vraag wat hij doet, zo heel de dag. Hij zegt dat hij elke dag 150 gordijnhaakjes moet maken. Bij minder volgt straf.

Zijn advocaat Gerard Breuker zegt: 'Dirk is als een circustijger in een kooi. Tussen de tralies door wordt hij geprikt. En getergd. Iedereen kent hem. Ze noemen hem ook wel Karate Dikkie (Dirkie). De houding is: dus jij bent de beruchte Dirk. Maar denk maar niet dat wij bang voor je zijn.' De advocaat zegt: 'Wat iedereen een beetje lijkt te vergeten, is dat dit een man is met een zeer ernstige persoonlijkheidsstoornis, een heel zieke man die behandeling nodig heeft, maar die al jarenlang niet krijgt.'

Na een week eet Dirk weer. De eisen zijn niet ingewilligd.

Een jaar geleden, bijna tien jaar na zijn indrukwekkende verschijning in de rechtszaal van Groningen, zie ik Dirk de V. in de Waalzaal van het paleis van justitie in Arnhem. De rechtbank in Groningen had besloten dat de tbs-behandeling met twee jaar moet worden verlengd. De behandelaars in tbs-kliniek Veldzicht hebben echter (wederom) vastgesteld: aan Dirk de V. valt niets meer aan te doen. Rest: longstay.

In februari 2005 had Dirk de V. een derde deel van de in Groningen opgelegde 14 jaren uitgezeten. Daarna was hij begonnen met de tbs-behandeling. En dat is – niet heel verrassend – geen succes geworden. Nog altijd brengt het mens Dirk de V. de meest tijd door in afzondering, in de isoleer, nu in De Rooyse Wissel in Venray.

Even voor half twaalf, veel later dan gepland, komt De V. de Waalzaal binnen. De spanning in de rechtszaal is vergelijkbaar met die van tien jaar terug, toen hij met zeven bewakers om zich heen zittingszaal 14 van de rechtbank in Groningen traag binnenstapte.

Toen oogde hij nog gevaarlijk kwiek en explosief. Een imposante verschijning. Diepliggende ogen, enorme handen, sterk als een beer, vlasig baardje.

Een zwakke stem zegt: 'Goeiemorgen'

Een man, 59jaar inmiddels – schuifelt de zaal zonder extra beveiliging in.

Voetje voor voetje, met een geopende mond.

Labiël en zo op hert oog minstens 140 kilo zwaar.

Een oude man.

De raadsheren vragen waarom hij in hoger beroep is gegaan.

Dirk de V: 'Ik vind dat een mens het recht moet hebben te kunnen veranderen.'

Hij zegt geen problemen te hebben met een verlenging van zijn tbs, maar wel met het voornemen hem op een longstay te plaatsen. Daarom gaat hij tegen het besluit van de rechtbank in Groningen in hoger beroep. Omdat hij de longstay niet ziet zitten.

Zegt: 'Dat is als opgeven en ik wil niet opgeven.'

Dirk de V. klinkt dronken. Het zijn de kalmerende medicijnen. De raadsheren zeggen dat zij niet gaan over de longstay.

De advocaat: 'Hij zit in een cel van drie bij vier meter, met een vogeltje, hij mag geen contact hebben met anderen, wordt een uur per dag gelucht en mag zo nu en dan zijn moeder bellen. Dat is alles.'

De raadsheren: 'Het beeld over u is erg somber en de veiligheidsrisico's te groot.'
Ze vragen: 'Hoe ziet u het zelf, hoe gaat het met u?'

Dirk de V.: 'Slecht. Lichamelijk slecht. De laatste tijd val ik vaak, evenwichtsstoornissen. Soms moet ik mij in een hoek werken om niet te vallen.'

De raadsheren: 'U heeft nog steeds gedachten om mensen te vermoorden?'

Dirk de V.: 'Gedachten zijn vrij. Als ik goed word behandeld, krijg ik die gevoelens niet.'

De raadsheren: 'Ze zoeken een geschikte plek voor u.'

De V.: 'Maar dat moet met behandeling. Niet de longstay.'

De advocaat-generaal eist de verlenging van de tbs met twee jaar. Zegt: 'De maatschappij moet tegen Dirk de V. worden beveiligd.' Ze zegt om haar eis te onderbouwen dat er een incident in de kliniek is geweest, een incident met twee scharen.' De V. zegt dat dat niet eerlijk is, dat hij de scharen heeft ingeleverd. En dat het een goede zaak is geweest dat hij dat heeft gedaan.

De advocaat: 'Een verlenging is onvermijdelijk, maar het hof zou toch iets kunnen zeggen over de behandeling. Er rust een plicht op resocialisatie. Misschien heeft hij geen eerlijke kans gekregen.'

Dirk de V. werkt zich moeizaam omhoog en als hij staat zegt hij: 'Tot over twee jaar.'

Een ding is duidelijk. Van de mens die als kind hollend door Amsterdamse steegjes, klauterend over schuttingen, probeerde te ontkomen aan de dronken klauwen van zijn vader, is niet veel meer over.

Rob Zijlstra

Op 22 september 2009 oordeelt het hof Arnhem dat de tbs van Dirk de V. met twee jaar moet worden verlengd. Met de gedragsdeskundigen is het hof van mening dat De V. blijvend delictgevaarlijk is en lange tijd zal moeten worden behandeld. Over de voornemens hem op de longstay te plaatsen, doet het hof geen uitspraak.

Henk H. is inmiddels op vrije voeten en scharrelt weer rond.

Rob Zijlstra

www.zittingszaal14.nl
rob.zijlstra@dvhn.nl

[dit verhaal is gepubliceerd in het true crime magazine Koud Bloed, nr. 11 / 2010, Nieuw Amsterdam, uitgevers]